

UPPSALA
UNIVERSITET

Juridiska institutionen
Höstterminen 2012

Examensarbete i civilrätt
30 högskolepoäng

Sms-lån – Färdigreglerat?

Författare: Joel Teran

Handledare: Professor Laila Zackariasson

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	7
1.1 INTRODUKTION TILL ÄMNET	7
1.2 SYFTE	8
1.3 METOD	8
1.4 AVGRÄNSNING	9
1.5 DISPOSITION	10
2 SMS-LÅN OCH SKULDSÄTTNINGSPROBLEMATIKEN	11
2.1 INLEDNING	11
2.2 SMS-LÅNETS STRUKTUR	11
2.3 SKULDSÄTTNINGSPROBLEMATIKEN	12
2.4 SAMMANFATTANDE KOMMENTARER	14
3 REGLERING AV UTLÅNINGSVVERKSAMHET	16
3.1 INLEDNING	16
3.2 FRAMVÄXT AV DAGENS REGLERING	16
3.3 DAGENS REGLERING	18
3.3.1 Tillsynsmyndighet	18
3.3.2 Kreditprövning	19
3.3.3 Förhandsinformation och marknadsföring	19
3.3.4 Ångerrätt	21
3.3.5 God kreditgivningssed och kreditgivarens förklaringskyldighet	21
3.4 SAMMANFATTANDE KOMMENTARER	22
4 BRISTER I DAGENS REGLERING	23
4.1 INLEDNING	23
4.2 KREDITPRÖVNING	23
4.3 TILLSYNSMYNDIGHET OCH SANKTIONSMEDEL	25
4.4 BRISTEN PÅ HANDLINGSMÖJLIGHET OCH KREDITGIVARENS MEDANSVAR	26
4.5 SAMMANFATTANDE KOMMENTARER	27
5 ALTERNATIV REGLERING	28
5.1 INLEDNING	28
5.2 FINSK REGLERING OCH RÄNTETAK	28
5.3 CIVILRÄTTSLIG SANKTIONSREGEL	30
5.4 TILLSTÅNDSPLIKTIG VERKSAMHET	32
5.5 SJÄLVSANERING	34
5.6 SAMMANFATTANDE KOMMENTARER	35

6 AVSLUTANDE ANALYS	37
6.1 INLEDNING	37
6.2 DAGENS REGLERING	38
6.3 DE LEGE FERENDA	39
6.4 SAMMANFATTANDE KOMMENTARER	42
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	43

Förkortningar

A.st.	Anfört stycke.
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetens område
FI	Finansinspektionen
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk tidsskrift
KFM	Kronofogdemyndigheten
KkredL	Konsumentkreditlag (2010:1846)
LAFV	Lag (1996:1006) om anmälningsskyldighet avseende viss finansiell verksamhet
LBF	Lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse
MFL	Marknadsföringslag (1995:450)
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
SvJT	Svensk juristtidning
ÄKkredL	Äldre konsumentkreditlag (1992:830)

1 Inledning

1.1 Introduktion till ämnet

Sms-lån är ett relativt nytt kreditinstrument som kommit att skapa stora problem med överskuldssättning i Sverige.¹ Lånet ger konsumenter möjlighet att låna en mindre summa pengar under en period om tre månader eller kortare tid. Vanligtvis går det till så att en konsument genom internet och/eller sms gör en låneansökan hos kreditgivaren som då hanterar ansökan och betalar ut krediten, ibland inom samma dag. På grund av tillgängligheten och snabbheten i ansöknings- och utbetalningsprocessen är det inte ovanligt att kreditinstrumenten ofta bidrar till oöverbägda impulsköp. Risken är dessutom stor att konsumenterna, på grund av sms-lånets lättillgängligheten, inte informerar sig tillräckligt mycket om krediten villkor innan den tas.²

När sms-lån först lanserades på den svenska kreditmarknaden för sex år sedan fanns det inget krav på kreditgivarna att utföra kreditprövningar.³ Kreditinstrumentet tillät med andra ord konsumenter att snabbt få tillgång till krediter för vilka konsumenterna eventuellt saknade möjlighet att återbetala.⁴ Inte helt oväntat ledde sms-lånen därför till att många konsumenter överskuldssatte sig. För kreditgivarnas del behöver dock inte bristande återbetalningsförmåga vara ett hinder. Kreditgivare kan gardera sig mot förluster genom att ta ut en hög ränta för sms-lån samt sälja eventuella fordringar till inkassobolag för de fall en kredittagare inte återbetalar krediten i tid.⁵ Risken för att kreditmarknaden lockar till sig oseriösa kredittagare är därför stor.

Under 2011 infördes en ny konsumentkreditlag som bland annat syftade till att komma tillrätta med den skuldsättningsproblematik som sms-lånen medfört. Den nya konsumentkreditlagen innehåller till skillnad mot den gamla regleringen krav på kreditprövning för alla typer av krediter, oavsett storlek. Övrigt har den nya lagen inte lyckats motverka skuldsättningsproblematiken och antalet konsumenter som hamnar hos kronofogden på grund av obetalda sms-lån har i princip fortsatt att öka för varje

¹ Se KMF rapport om sms-lån 2011 s. 1.

² Prop. 2009/10:242 s. 33 f.

³ Se KFM rapport 2007:2 s. 4.

⁴ Se avsnitt 3.1.

⁵ Se avsnitt 2.3.

år sedan kreditinstrumentet först lanserades.⁶ I och med att skuldsättningsproblematiken blir värre och värre är det motiverat att ifrågasätta om dagens reglering är tillräcklig för att hantera kreditinstrumentet eller om en annan reglering istället bör införas.

1.2 Syfte

Av kronofogdens statistik framgår att sms-lån har ett tydligt samband med överskuld-sättningsproblematiken.⁷ Genom införandet av den nya konsumentkreditlagen (2010:1846) trodde lagstiftaren att skuldsättningsproblematiken på grund av sms-lån skulle komma att motverkas.⁸ Kronofogdens statistik visar dock att den nya lagen inte har lyckats uppnå sitt mål med resultatet att antalet skuldsatta ökar för varje år.⁹ Syftet med uppsatsen är därför att undersöka hur regelverket för sms-lån ser ut idag, vilka brister dagens reglering har och slutligen hur sms-lån bör regleras för att bäst motverka skuldsättningsproblematiken.

Eftersom den nya konsumentkreditlagen tillkom i ett konsumentskyddande syfte så står konsumenträtten i fokus.

1.3 Metod

Uppsatsen använder sig av rättsdogmatisk metod där traditionella rättskällor som lagtext, förarbeten, doktrin och praxis används för att utreda gällande rätt. Eftersom det inte finns mycket skrivet i doktrin om ämnet efter att den nya konsumentkreditlagen infördes 2011 så har i huvudsak kronofogdens statistik använts. Statistiken kommer i det följande att utgöra utgångspunkten i uppsatsen då den ger en helhetsbild över skuldsättningsproblematikens. Den statistik som åsyftas redovisar antalet ansökningar som inkommit till kronofogden på grund av obetalda sms-lån för åren 2007-2011 samt första halvan av 2012.

För att beskriva grunden för dagens reglering har primärt direktiv 2008/48/EG samt proposition 2009/10:242 använts. Direktivet och propositionen ligger till grund för den nya konsumentkreditlagen, varför de är viktiga för att belysa de olika avvägningarna som lagstiftaren har haft att göra.

⁶ Se KFM rapport om sms-lån 2011 s.1, se vidare avsnitt 2.3.

⁷ KFM rapport om sms-lån s. 1.

⁸ Prop. 2009/10:242 s. 1.

⁹ KFM rapport om sms-lån 2011 s. 1.

På grund av ämnets speciella karaktär och bristen på doktrin har viss information inhämtats från kreditgivarnas egna hemsidor och även dagstidningar. Vidare har viss information inhämtats från sekundära källor i avsnittet om finsk rätt på grund av bristande språkkunskaper hos författaren. Den sekundärkälla som främst använts i avsnittet som finsk rätt är dagstidningen Hufvudstadsbladet (HBL) som är den största finlandssvenska dagstidningen i Finland.¹⁰

1.4 Avgränsning

Den följande framställningen fokuserar primärt på regelverket för sms-lån och dess inverkan på skuldsättningsproblematiken. Eftersom sms-lån vanligtvis är en form av konsumentkredit kommer endast konsumenter att beaktas i den fortsatta framställningen. Med konsument menas en fysisk person som handlar huvudsakligen för ändamål som faller utanför näringsverksamhet. Krediter till näringsidkare kommer alltså inte att behandlas. Andra former av krediter än sms-lån kommer endast att beröras i syfte att belysa sms-lånets särskilda funktion och uppbyggnad.

I syfte att hitta en alternativ reglering för sms-lån kommer viss komparation att göras med finsk lagstiftning. Avsikten med uppsatsen är inte att vara någon komparativ studie utan jämförelsen görs endast för att beskriva alternativa metoder för att reglera sms-lån. Finland har haft kreditinstrumentet längre än Sverige varför det landets reglering utgör en naturlig jämförelsepunkt.¹¹

Det har diskuterats om sms-lån kan bryta mot ockerbestämmelsen i 31 § lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetens område (AvtL).¹² Frågan är intressant men kommer inte att beröras i denna framställning eftersom frågan om ockerbestämmelsens tillämplighet faller utanför syftet för denna uppsats. Lösningar så som sociala lån och dylikt, som syftar till att ge konsumenter ett alternativ till sms-lån, kommer inte heller att beröras i denna framställning då det är regelverket för sms-lån som är i fokus.

¹⁰ Hufvudstadsbladet, (www.HBL.fi).

¹¹ Konsumentverket rapport 2008:01 s. 31.

¹² Se t.ex. Invarsson, *Lån i telefonen – dags att reglera?*, JT 2009/10 nr 2 s. 384-394., Martinson, *Lån i telefon – dags att reglera vad vi har?*, SvJT 2010 s. 245-250.

1.5 Disposition

I nästa kapitel behandlas sms-lån och skuldsättningsproblematiken. Först ges en inledning och beskrivning om vad ett sms-lån är och därefter förklaras sms-lånens samband med överskuldsättning.

I kapitel 3 beskrivs hur sms-lån regleras. Kapitlet behandlar framväxten av dagens reglering samt beskriver hur sms-låneverksamheten regleras idag.

Kapitel 4 går igenom bristerna med dagens reglering dels i förhållande till skuldsättningsproblematiken, dels i förhållande till konsumentskyddet.

I kapitel 5 diskuteras förslag för att komma till rätta med bristerna i dagens reglering. Där presenteras och diskuteras alternativa regleringar i förhållande till dagens reglering.

Slutligen sammanfattar jag mina slutsatser under avslutande analys i kapitel 6.

2 Sms-lån och skuldsättningsproblematiken

2.1 Inledning

Sms-lånet är en relativt ny form av kredit på den svenska kreditmarknaden. Trots att det tidigare funnits liknande kreditinstrument på marknaden så har sms-lånet utmärkt sig på så sätt att krediten bidragit till att många konsumenter överskuldsatt sig.¹³ Antalet konsumenter som hamnat hos kronofogden på grund av obetalda sms-lån har stadigt ökat sedan kreditinstrumentet först lanserades, med undantag för 2010 då statistiken för första gången visade en minskning.¹⁴ Bristande intressegemenskap och aggressiv marknadsföring är bara några faktorer som har lett till att konsumenter tagit sms-lån som är ofördelaktiga för dem och för vilka de ibland saknar återbetalningsförmåga. Det är inte heller ovanligt att kostnaden för krediten blir mer än vad låntagaren från början har räknat med. Förseningsavgifter, inkassoavgifter och tjänsteavgifter är några exempel på potentiella kostnader som kan uppstå om konsumenten inte återbetalar lånet i tid. För konsumenten kan alltså ett till synes litet sms-lån bli en dyr historia.

2.2 Sms-lånets struktur

Sms-lån lanserades på den svenska kreditmarknaden under 2006 och kan beskrivas som ett kostsamt korttidslån. Sms-lånen har fått sitt namn genom ansökningsprocessen för krediten, vilken görs på distans genom sms-meddelande och/eller internet. Vanligtvis är kreditsumman relativt låg och brukar variera mellan cirka 500 kr och 5 000 kr.¹⁵ Löptiden för sms-lånen är också förhållandevis kort och brukar i regel vara mellan 30 till 90 dagar.¹⁶ Det mest framträdande draget med sms-lån bör vara snabbheten i ansöknings-, beviljnings- och utbetalningsprocessen vilket också är anledningen till att sms-lån ibland kallas för snabblån.¹⁷ Ytterligare ett utmärkande drag med sms-lån är dess höga

¹³ Se KFM rapport 2007:2 s. 4 f.

¹⁴ KFM rapport om sms-lån 2011 s. 1.

¹⁵ Innan den nya konsumentkreditlagen trädde i kraft så krävdes ingen kreditprövning på lån under 3000 kr vilket ansågs vara bagatellkrediter. Efter den nya konsumentkreditlagens inträde år 2011 avskaffades dock undantaget varför det numera alltid måste göras en kreditprövning, oavsett beloppets storlek. Kreditsumman för sms-lånen har därför ökat något och är idag ca 500 – 5000 kr.

¹⁶ Prop. 2009/10:242 s. 33.

¹⁷ Civilutskottets betänkande 2008/09:CU25 s. 4.

effektiva ränta som ibland kan uppgå till flera tusen procentenheter.¹⁸ Möjligheten att ta korttidslån är dock ingen ny företeelse. Även innan sms-lånets introduktion på den svenska kreditmarknaden fanns det möjlighet för konsumenter att genom betal- och kreditkort ta mindre krediter under liknande förutsättningar, dessa förutsatte dock någon form av varaktigt kreditförhållande vilket inte är fallet med sms-lån.¹⁹

De marknadsförda kostnaderna för sms-lån kan ofta vara missvisande. Kredittagarnas fokus är vanligtvis på den direkta kostnaden för krediten, dvs. räntekostnaden plus uppläggningsavgiften. Den potentiella kostnaden som kan uppstå, om krediten inte återbetalas i tid, beaktas sällan. Tar en kredittagare t.ex. ett lån på 3 000 kronor i 30 dagar, där avgiften är 80 kr och räntan är 520 kr, så ska kredittagaren till synes återbetala 3 600 kr (kreditbeloppet, avgift och ränta). Om kredittagaren efter 30 dagar saknar återbetalningsförmåga så kan det tillkomma en påminnelseavgift (50 kr), inkassoavgift (160 kr) och ytterligare avgifter om ärendet går till kronofogden vilka kan uppgå till 1 240 kr (ombudsarvode, ansökningsavgift och verkställighetsavgift). Saknar kredittagaren återbetalningsförmåga kan skulden därför potentiellt öka från 3600 till 5050 kr exklusive dröjsmålsränta.²⁰ Det är inte ovanligt att det dessutom tillkommer en avgift för sms-tjänster, vilken i regel brukar vara cirka 30 kr per sms.²¹

2.3 Skuldsättningsproblematiken

Det har under åren skett stora förändringar på den svenska kreditmarknaden men också på konsumenternas syn på krediter. Tidigare uppfattades skuldsättning som något negativt och att ta krediter var ofta en omfattande process. Idag har dock synen förändrats, det är inte ovanligt att konsumera på lånade pengar och krediter behandlas ofta som konsumenternas egna tillgångar.²² Ökad tillgänglighet till krediter behöver inte i sig vara något negativt, men det ställer högre krav på att konsumenten inhämtar tillräcklig information för att kunna göra välavvägda val och undvika ofördelaktiga krediter.²³ Av

¹⁸ En kreditgivare, HTO Finansiering, erbjöd tidigare ett sms-lån med en effektiv ränta på nästan 76 000 procent. Se svenska dagbladets artikel "Sms-lånets effektiva ränta 75 862 %" 2010-03-29, (http://www.svd.se/nyheter/inrikes/Konsumentverket-vill-vacka-atal-for-ocker_4500949.svd).

¹⁹ KFM, rapport 2007:2 s. 4.

²⁰ Exemplet är taget från kronofogdens undervisningsmaterial "snabba cash med sms-lån!" s.1, (http://www.kronofogden.se/download/18.3d26852213302b621f780009879/Kronofogden_snabba_cas_h.pdf).

²¹ KFM 2007:2 s. 5.

²² Sveriges konsumenter s. 8.

²³ KFM 2008:3 s. 20.

kronofogdens statistik framgår dock att konsumenter sällan inhämtar tillräcklig information om krediten innan den tas.²⁴ Frestelsen av att genom några musklick bort kunna få tusenlappar insatta på kontot har gjort att många accepterat lånevillkor som är direkt ofördelaktiga för dem.²⁵

Att sms-lån bidrar till överskuldssättning torde det inte råda någon tvekan om. När kreditinstrumentet först lanserades på den svenska kreditmarknaden 2006 inkom 1407 ärenden till kronofogden på grund av obetalda sms-lån. Under 2007 och 2008 ökade antalet ärenden avsevärt och under 2009 uppgick desamma till rekordhöga 46 531 stycken. Det var först under 2010 som det i statistiken visades en minskning av antalet obetalda sms-lån.²⁶ Minskningen kan bland annat förklaras av en förbättrad konjunktur, en självsanering av marknaden inför kommande regeländring och Konsumentverkets uppföljning av marknadsdomstolens domar.²⁷²⁸ Under 2011 ökade dock återigen antalet inkomna ärenden, denna gång med 18 procent.²⁹ Statistik för första halvan av 2012 har nyligen sammanställts av kronofogden och visar en ökning med 70 procent jämfört med samma tidsperiod 2011.³⁰ Kronofogdens statistik visar alltså att antalet obetalda sms-lån fortsätter att öka.

Före lagändringen 2011 bedömde kronofogden att cirka 10 procent av alla sms-lån ledde till betalningsanmärkningar. Vidare hade cirka 60 procent av lånetagarna redan en skuld hos kronofogden.³¹ Problematiken låg i att många som tog sms-lån använde sig av kreditinstrumentet som ett sätt att rulla kreditkulden framför sig, dvs. tog nya lån för att betala av de gamla lånen.³² Statistik för tiden efter lagändringen tyder på att kreditinstrumentet fortfarande används på samma sätt.³³ Även om kreditgivarna i regel inte tillåter mer än ett lån åt gången är det inget som hindrar konsumenten från att gå till en annan kreditgivare och ta ett lån där. När det slutligen inte går att ta fler lån hamnar

²⁴ Se KFM rapport om sms-lån 2011 s. 1.

²⁵ Av KFM:s rapport 2007:2 s. 22 framgick att majoriteten av de tillfrågade tog sms-lån på grund av det enkla och snabba förfarandet, 97 % hade inte tagit sms-lån om de hade behövt vänta på pengarna.

²⁶ KFM rapport om sms-lån 2011 s. 1.

²⁷ De domar som åsyftas är MD 2007:17, MD 2008:3 och MD 2009:34. Marknadsdomstolens domar har hjälpt till att skapa ett ramverk för kreditgivarna. Domarna har bland annat medfört att det anses bryta mot god kreditgivningssed att framhålla sms-lån som en snabb och bekväm lösning på ekonomiska problem. Vidare har domarna medfört att kreditgivarna inte får ta ut avgifter som genererar vinster för kreditgivarna, dvs. kreditgivarna kan inte erbjuda räntefria lån och vara helt avgiftsfinansierade.

²⁸ Se kronofogdens pressmeddelande 01/09- 2010, (<http://www.kronofogden.se/DrastiskminskningavobetaldaSMSlan.html>).

²⁹ KFM rapport om sms-lån 2011 s.1.

³⁰ KFM faktaunderlag för halvåret 2012 s.1.

³¹ FI Rapport 2009:10 s. 69.

³² Sveriges Konsumenter s. 8.

³³ KFM rapport om sms-lån 2011 s. 1.

ärendet hos kronofogden och den skuldsatte riskerar då att belastas med betalningsanmärkningar, få sin egendom utmätt, etc.³⁴

En bidragande faktor till skuldsättningsproblematiken är att det för sms-lån saknas en sådan intressegemenskap som vanligtvis finns mellan kreditgivare och kredittagare i det att kredittagaren inte lånar mer än denna kan betala tillbaka. När en bank t.ex. beviljar en kredit så gör banken en bedömning av kredittagarens återbetalningsförmåga. Kan inte kredittagaren återbetala lånet så kommer banken att göra en förlust på affären. Det ligger därför i bådass intresse att en kreditprövning görs. När det rör sig om mindre krediter, som sms-lån, behöver inte bristande återbetalningsförmåga vara ett problem. Kreditgivaren kan gardera sig mot förluster genom att ta ut hög ränta för lånen. Eftersom merparten av kredittagarna klarar av att återbetala lånet så kommer kreditgivaren ändå att gå med vinst trots att några kredittagare saknar återbetalningsförmåga. Kreditgivaren kan dessutom ta ut inkassoavgifter och ytterst reglera skulden genom utmätning eller dylikt för de fall kredittagaren har betalningssvårigheter.³⁵ Den som bedriver verksamhet med sms-lån kan således gynnas av att ge ut så många krediter som möjligt, oaktat kredittagarnas återbetalningsförmåga.

2.4 Sammanfattande kommentarer

Av kronofogdens statistik framgår att många konsumenter inte klarar av att hantera det nya kreditinstrumentet. Många konsumenter tar idag ofördelaktiga sms-lån utan inhämtande av tillräcklig information om krediten med resultatet att många hamnar hos kronofogden varje år på grund av bristande återbetalningsförmåga. Visserligen är det upp till den enskilde konsumenten att själv ansvara för sin ekonomi men det är samtidigt uppenbart att nya kreditinstrument, såsom sms-lån, har bidragit till att ett så stort antal konsumenter överskuldsätter sig varje år.³⁶ Viktigt att notera är att kredittagarna riskerar att få betalningsanmärkningar om ärendet går till kronofogden. Betalningsanmärkningar kan i sin tur leda till att den skuldsatte nekats tillträde till grundläggande finansiella tjänster såsom betalkort, den försvårar möjligheten att få bostad och konsumenten riskerar att få kraftigt höjda försäkringspremier.³⁷ Att det vidare saknas en sådan intressegemenskap som är vanlig mellan kreditgivare och kredittagare förvärrar ytterligare pro-

³⁴ FI Rapport 2009:10 s. 69 f.

³⁵ Se FI rapport 2009/19 s. 66 f.

³⁶ KFM Rapport 2008:3 s. 21.

³⁷ FI Rapport 2009:10 s. 69 f.

blemet, då detta innebär att kreditgivaren inte har ett lika starkt intresse av att säkerställa att kredittagaren faktiskt kan återbetala lånet, som är fallet vid annan utlåningsverksamhet.

3 Reglering av utlåningsverksamhet

3.1 Inledning

När sms-lån först lanserades på den svenska marknaden under 2006 saknades särskilt regelverk för det nya kreditinstrumentet. Anledningen till avsaknaden av regelverk var på grund av en undantagsbestämmelse i den äldre konsumentkreditlagen (1992:830; ÄKkredL) 5 a §. Undantagsbestämmelsen tillät kreditgivarna att bedriva utlåningsverksamhet utan någon kreditprövning så länge beloppet understeg en tiondel av prisbasbeloppet, dvs. så länge krediten ansågs vara en så kallad bagatellkredit.³⁸ Utöver avsaknaden av krav på kreditprövning saknade kreditinstrumentet fullgoda regler om informationgivning, ångerrätt, ränteangivelser, etc.³⁹ Konsekvensen av det bristande regelverket blev att många konsumenter beviljades krediter för vilka de saknade återbetalningsförmåga.⁴⁰

Sverige är i princip unika med att ha problem med sms-lån och överskuldsättning.⁴¹ För att motverka skuldsättningsproblematiken infördes därför en ny konsumentkreditlag i början av 2011. Den nya lagen grundade sig på proposition 2009/10:242 som i sin tur grundade sig på ett EU-direktiv⁴². Inför införandet av den nya konsumentkreditlagen tycktes skuldsättningsproblematiken till en början minska, men tyvärr var effekten inte långvarig och i dagsläget är skuldsättningsproblematiken lika aktuell som innan.

3.2 Framväxt av dagens reglering

Under våren 2008 antog Sverige direktiv 2008/48/EG om konsumentkreditavtal som syftade till att harmonisera medlemsstaternas konsumentskydd för konsumentkrediter.⁴³ Direktivet betonade att det för en expanderande marknad, så som för konsumentkrediter, var viktigt att tillse att kreditgivaren prövar konsumentens återbetalningsförmåga innan krediter ges samt följer ”god kreditgivningssed”.⁴⁴ Direktivet betonade även att en

³⁸ För en utförligare förklaring av bagatellkrediter hänvisas till Ingvarssons artikel *Lån i telefon – dags att reglera?*, JT 2009/10 nr 2 s. 383.

³⁹ Prop. 2009/10:242 s. 1.

⁴⁰ Se KFM rapport om sms-lån 2011 s. 1.

⁴¹ Utöver Sverige så har även Finland stora problem med sms-lån och överskuldssättning. Se Sveriges Konsumenter, s. 13.

⁴² Dir. 2008/48/EG.

⁴³ Dir. 2008/48/EG ingressen (4).

⁴⁴ Dir. 2008/48/EG ingressen (26).

harmonisering av konsumentkreditgivningen var viktig för att förhindra en sneddrivning av konkurrensen på marknaden.⁴⁵

En brist med konsumentkreditdirektivet (direktiv 2008/48 EG) var att direktivet innehöll ett undantag likt det i ÄKKredL 5 a §, vilket innebar att krediter som understeg 200 Euro inte omfattades av direktivets regelverk.⁴⁶ Med andra ord skulle en rak implementering av direktivet inte ha påverkat skuldsättningsproblematiken gällande sms-lån. Undantaget i direktivet hindrade dock inte medlemsländerna från att själva lagstifta om krediter under 200 euro, då de ansågs falla utanför direktivets tillämpningsområde.⁴⁷ I samband med implementeringen av direktivet valde Sverige därför att ta bort undantaget i ÄKKredL 5 a § i syfte att komma till rätta med den överskuldsättning som sms-lånen fört med sig. De nya reglerna skulle således komma att omfatta alla krediter oavsett belopp.⁴⁸

Direktivet banade väg för proposition 2009/10:242 som slutligen kom att utmytna i en ny konsumentkreditlag, vilken började gälla den 1 juli 2011. Lagförslaget gick som nämnts längre än vad direktivet krävde eftersom förslaget även omfattade krediter under 200 euro.⁴⁹ Genom den nya lagen skulle det således finnas en lagstadgad skyldighet för kreditgivarna att göra kreditprövningar för alla typer av krediter. Vidare skulle den innebära en skyldighet för kreditgivarna att vid alla krediter ange den effektiva räntan vid marknadsföring och tillhandahålla förhandsinformation. Slutligen infördes också en 14 dagars ångerrätt för konsumenten.⁵⁰ Av allt att döma skulle den nya lagen innebära en förstärkning av konsumentskyddet och ett medel att komma till rätta med överskuldsättningen. Av kronofogdens statistik, för tiden efter lagens införande, framgår dock att lagen inte har fått den förväntade effekten och att antalet personer som inte klarar av att återbetala sina krediter återigen ökar.⁵¹

⁴⁵ Dir. 2008/48/EG ingressen (4).

⁴⁶ Dir. 2008/48/EG art. 2.2 (c).

⁴⁷ A.st.

⁴⁸ Prop. 2009/10:242 s.1.

⁴⁹ Dir. 2008/48 EG art. 2.2 (c).

⁵⁰ Prop. 2009/10:242 s. 35 ff., se vidare avsnitt 3.3.4 om konsumenternas ångerrätt.

⁵¹ Se KFM rapport om sms-lån 2011 s. 1.

3.3 Dagens reglering

3.3.1 Tillsynsmyndighet

Med den nya konsumentkreditlagen kom nya regler för sms-låneföretagen att förhålla sig till. Precis som enligt tidigare reglering ska dock kreditgivare, enligt 2 § lagen om anmälningsplikt avseende viss finansiell verksamhet (1996:1006; LAFV), anmäla sin verksamhet hos Finansinspektionen i syfte att motverka penningtvätt och finansiering av terrorism. Har kreditgivaren inte anmält sin verksamhet kan Finansinspektionen enligt 8 § LAFV förelägga kreditgivaren att anmäla verksamheten. Föreläggandet kan enligt 11 § LAFV förenas med vite och i värsta fall kan Finansinspektionen enligt 8 § LAFV förelägga kreditgivaren att helt upphöra med verksamheten. Finansinspektionens uppgift är dock i huvudsak att förhindra penningtvätt samt finansiering av terrorister, myndigheten kan således inte ingripa mot olämpliga beteenden som inte omfattas av lagen. Med andra ord står inte kreditgivarnas dagliga verksamhet under Finansinspektionens tillsyn då verksamheten inte omfattas av lagen om bank- och finansieringsrörelse (2004:297; LBF).⁵²

Till skillnad från den tidigare regleringen har Konsumentverket numera enligt 49 § KkredL rätt att utöva tillsyn över kreditgivarna och dess verksamhet. Den avsaknad av en handlingsför tillsynsmyndighet som fanns i den tidigare regleringen har därmed åtgärdats och Konsumentverket kan numera ingripa om kreditgivarens verksamhet står i strid med konsumentkreditlagen. Tillsynen delas dock mellan Finansinspektionen och Konsumentverket. Det är däremot endast Konsumentverket som har möjlighet att ta till sanktioner mot kreditgivare vars verksamhet bryter mot konsumentkreditlagen. Om en kreditgivare t.ex. utför bristfälliga kreditprovningar, är det därför Konsumentverket som enligt 51 § KkredL kan förelägga kreditgivaren att upphöra med verksamheten.⁵³ Finansinspektionens sanktionsmöjligheter är endast knutna till kreditgivarnas anmälningsplikt och syftar inte till att skydda konsumenter.⁵⁴ Konsumentverket kan därför sägas vara den primära tillsynsmyndigheten ifråga om konsumentkrediter.

⁵² Se Ingvarsson, *Lån i telefonen – dags att reglera?*, s. 393.

⁵³ I dagsläget har Konsumentverket inte utnyttjat möjligheten att förelägga en kreditgivare att upphöra med sin verksamhet, däremot har fem kreditgivare nyligen givits varningar på grund av bristande kreditprovningar. Se Dnr 2011/354, DNR 2011/355, DNR 2011/356, DNR 2011/357, DNR 2011/358. Se även Konsumentverkets pressmeddelande 2012-03-12, (<http://www.Konsumentverket.se/Nyheter/Pressmeddelanden/Pressmeddelanden-2012/Snabblaneforetag-varnas-for-otillracklig-kreditprovning/>).

⁵⁴ Jfr. dock 5 och 6 §§ LAFV ifråga om informationsskyldighet till konsumenter vid valutaväxling.

3.3.2 Kreditprövning

En av de största bristerna med regleringen i den äldre konsumentkreditlagen var undantaget i 5 a § ÄKkredL vilken tillät kreditgivarna att bedriva verksamhet utan krav på kreditprövning.⁵⁵ Visserligen kan det diskuteras om inte god kreditgivningssed medför ett ansvar att alltid utföra kreditprövningar. I dagsläget har i vart fall bristen i den äldre konsumentkreditlagen åtgärdats och enligt den nya konsumentkreditlagen ska kreditgivare alltid utföra kreditprövningar innan krediter kan beviljas.

Konsumentkreditlagens 12 § reglerar kreditgivarnas skyldighet att göra kreditprövningar och grundar sig på artikel 8.1 i EU-direktiv 2008/48/EG. Artikeln säger att en kreditgivare måste bedöma konsumentens återbetalningsförmåga genom att inhämta uppgifter från både konsumenten själv samt relevant databas, innan en kredit kan beviljas.⁵⁶ Vid implementeringen av direktivet valde lagstiftaren att behålla artikelns formulering om att kreditgivaren ska inhämta *tillräckliga uppgifter* om konsumentens återbetalningsförmåga innan en kredit kan beviljas. Formuleringen innebär att en kreditgivare numera måste inhämta så många uppgifter om kredittagaren så att kredittagarens återbetalningsförmåga med hög grad av säkerhet kan bedömas. Kreditgivaren ska således skaffa sig en helhetsbild av kredittagarens återbetalningsförmåga genom att inhämta information från kredittagaren själv, från databaser och eventuellt från övriga informationskanaler.⁵⁷ Det är främst kredittagarens inkomst och skulder som är av intresse, men även kredittagarens förmögenhetsförhållanden i övrigt kan påverka bedömningen. Betalningsanmärkningar behöver inte per automatik leda till avslag, inte heller ska bristen på betalningsanmärkningar leda till att krediten per automatik beviljas. Vanligtvis är en kreditupplysning i kombination med kredittagarens egna uppgifter tillräcklig för att uppfylla kravet i 12 § KkredL om kreditprövning.⁵⁸

3.3.3 Förhandsinformation och marknadsföring

Den nuvarande regleringen om kreditgivarens informationsplikt grundar sig på artikel 5 i EU-direktiv 2008/48/EG. Artikel 5 reglerar kreditgivares skyldighet att tillhandahålla förhandsinformation till kredittagare innan kreditavtal ingås. Den information som ska

⁵⁵ Se avsnitt 3.2.

⁵⁶ Se Dir. 2008/48/EG art. 8.1.

⁵⁷ Prop. 2009/10:242 s. 100.

⁵⁸ Prop. 2009/10:242 s. 100 f.

tillhandahållas kredittagare är t.ex. vilken form av kredit avtalet avser, vad den totala kostnaden blir, kreditavtalets löptid, etc. Informationen ska också ges *i rimlig tid* innan kreditavtalet ingås. Begreppet *i rimlig tid* innebär att kredittagare ska ha tillräckligt med tid för att sätta sig in och jämföra krediten innan ett kreditavtal ingås så att kredittagaren kan fatta ett välgrundat beslut.⁵⁹

I 8 § KkredL, som är den svenska motsvarigheten till artikel 5 i direktivet, har lagstiftaren valt att behålla samma formulering som i direktivet, dvs. *i rimlig tid*. Någon närmare precision av vad som anses vara *i rimlig tid* ges inte i lagen. Av förarbetena förstås dock att bestämmelsen samspelar med 6 § KkredL om god sed på kreditmarknaden samt att gränsen för vad som anses vara rimlig tid kan variera. Ingås ett kreditavtal på kredittagarens begäran, via distanskommunikation som ej tillåter att information ges innan avtalslutet, får kreditgivaren enligt 8 § 2 st. istället tillhandahålla informationen så snart kreditavtalet ingåtts. Genom 11 § KkredL har Konsumentverket numera också möjlighet att ta till sanktioner mot kreditgivare som försummar sin informationsskyldighet.⁶⁰

Utöver tillhandahållande av förhandsinformation är kreditgivaren enligt 7 § KkredL skyldig att ange den effektiva räntan för krediten i samband med marknadsföring. Syftet med bestämmelsen är att underlätta för kredittagaren genom att tillhandahålla ett jämförelseinstrument.⁶¹ Kravet på att redovisa den effektiva räntan vid marknadsföring av krediter fanns även i den äldre konsumentkreditlagen. Genom ett undantag i 6 § 3 st. ÄKkredL undantogs dock krediten från informationskravet om krediten understeg 1500 kr eller om krediten skulle återbetalas inom tre månader, med resultatet att sms-lånen inte omfattades av informationskravet. Med tanke på hur kreditgivarnas upplägg var tidigare hade det dock troligtvis inte gjort någon större skillnad om kreditgivarna hade varit skyldiga att redovisa den effektiva räntan vid marknadsföring, eftersom kreditgivarna ofta marknadsförde sina krediter som ”räntefria lån” med räntan inbakad i uppläggningsavgiften istället.⁶² I och med införandet av den nya konsumentkreditlagen har dock kreditgivarnas informationsskyldighet skärpts och i dagsläget måste kreditgivarna

⁵⁹ Direktiv 2008/48/EG art.5.1 .

⁶⁰ Prop. 2009/10:242 s. 93 ff.

⁶¹ Se Konsumentverket rapport 2008:1 s. 32.

⁶² Genom domarna MD 2008:3 och MD 2009:34 tydliggjordes att kreditgivarna inte kan baka in räntan i andra avgifter, dvs. att kreditgivarnas verksamhet inte får vara helt avgiftsfinansierade . Se även Ingvarsson, *Lån i telefonen – dags att reglera?*, JT 2009/10 nr 2 s. 386 f.

enligt 7 § KkredL, i samband med ett representativt exempel, redovisa den effektiva räntan i all marknadsföring.

3.3.4 Ångerrätt

Innan 2011 fanns det ingen generell paragraf som reglerade kredittagarens ångerrätt i konsumentkreditlagen. Istället fanns det en bestämmelse om ångerrätt i 3 kap. 7 § distans- och hemförsäljningslagen (2005:59; DHL).⁶³ Med införandet av den nya konsumentkreditlagen infördes dock en generell ångerrätt för konsumentkrediter i 21 § KkredL vilket innebär att konsumenter alltid har rätt att frångå ett kreditavtal inom 14 dagar från ångerfristen, dvs. 14 dagar från dess att konsumenten enligt 14 § KkredL tillhandahållits dokumentation om kreditavtalet. Ångerrätten i 21 § KkredL är uppbyggd efter både EU-rätten och 3 kap. 7 § DHL och har företräde framför andra regler om ångerrätt.⁶⁴

För att frånträda ett kreditavtal finns inga formkrav och kredittagaren behöver inte heller ange skäl för att vilja frånträda kreditavtalet. Utnyttjar konsumenten sin ångerrätt, ska kreditgivaren enligt 24 § KkredL återbetala det lånade beloppet samt den upplupna räntan beräknat från den dag då konsumenten fick tillgång till krediten. Konsumenten har vidare enligt 24 § 2 st. KkredL rätt att få återbetalt de avgifter som konsumenten betalat med anledning av krediten (t.ex. uppläggningsavgifter) när kreditgivaren utnyttjar sin ångerrätt.⁶⁵ I den tidigare regleringen fanns ingen möjlighet för konsumenten att få uppläggningsavgiften återbetalad vilket kan tyckas anmärkningsvärt då uppläggningsavgiften ofta utgör en stor del av kostnaden för krediten.⁶⁶ Ett sms-lån på 1000 kr i 30 dagar kan t.ex. ha en uppläggningsavgift på 450 kr.⁶⁷

3.3.5 God kreditgivningssed och kreditgivarens förklaringskyldighet

Enligt 6 paragrafen första meningen i konsumentkreditlagen, ska kreditgivare följa god kreditgivningssed. Regeln hade sin motsvarighet i 5 § 1992 års konsumentkreditlag

⁶³ Distans- och hemförsäljningslagens regelverk kunde tillämpas på sms-lån eftersom lånet vanligtvis ingås på distans via dator eller mobilen. Prop. 2009/10:242 s. 107 f. Se även Ingvarsson, *Lån i telefonen – dags att reglera?*, JT 2009/10 nr 2 s. 389 f.

⁶⁴ 3 kap 7 § DHL grundar sig på hemförsäljningsdirektivet 85/577/EG som i huvudsak överensstämmer med ångerrätten i konsumentkreditdirektivet 2008/48/EG vilka ligger till grund för ångerrätten i 21 § KkredL. Se Prop. 2009/10:242 s. 67 f, 107 f.

⁶⁵ Prop. 2009/10:242 s. 108 f.

⁶⁶ Prop. 2009/10:242 s. 70.

⁶⁷ Exemplet är taget från sms-låneföretaget Kredit 365, (<http://www.kredit365.se/Priser/>).

(ÄKkredL) och innebär att kreditgivare ska söka medverka till att kredittagare inte skuldsätter sig i för stor utsträckning i förhållande till sina inkomster och övriga ekonomiska förhållanden. Regeln om god kreditgivningssed har stor betydelse för kreditprövningen, men även marknadsföring av krediter berörs av regeln. Strider en kreditgivares marknadsföring mot god kreditgivningssed i konsumentkreditlagen så kommer marknadsföringen också strida mot 5 § marknadsföringslagen (1995:450; MFL). Gränsen för vad som anses bryta mot god kreditgivningssed är dock flytande och måste därför bedömas utifrån omständigheter i det specifika fallet.⁶⁸

Nytt för dagens konsumentkreditlag är att kreditgivaren enligt 6 § 2 men. KkredL har en förklaringskyldighet gentemot kredittagaren. Förklaringskyldigheten innebär att kreditgivaren ska ge kredittagaren tillräckligt med information om krediten för att kredittagaren ska kunna avgöra om den aktuella krediten uppfyller kredittagarens behov och ekonomiska situation. Förklaringskyldigheten innebär dock inte att kreditgivare har ett rådgivningsansvar gentemot kredittagare. Däremot kan god kreditgivningssed kräva att kreditgivaren i ett specifikt fall avråder en kredittagare från att ingå ett kreditavtal.⁶⁹

3.4 Sammanfattande kommentarer

Den nya konsumentkreditlagen har kommit att stärka konsumentskyddet och har hjälpt till att reglera ett tidigare nästintill oreglerat kreditinstrument. Eftersom lagen i grunden tillkom för att implementera ett EU direktiv kan det dock ifrågasättas om regleringen har optimerats för svenska förhållanden, särskilt med tanke på att få länder utöver Sverige har problem med sms-lån och överskuldsättning.⁷⁰ I och med att lagstiftaren gick längre än vad direktivet krävde, genom att slopa undantaget för bagatellkrediter, får det dock antas att de svenska förhållandena har beaktats. Å andra sidan är skuldsättningsproblematiken lika aktuell idag som innan lagändringen. Det är därför berättigat att ifrågasätta om lagstiftarens åtgärder varit tillräckliga.

⁶⁸ Prop. 1991/92:83 s. 106 f.

⁶⁹ Prop. 2009/10:242 s. 53.

⁷⁰ Se Sveriges Konsumenter, s. 13.

4 Brister i dagens reglering

4.1 Inledning

När den nya konsumentkreditlagen infördes under 2011 var målsättning bland annat att det nya regelverket skulle motverka den skuldsättningsproblematik som sms-lån hade gett upphov till.⁷¹ I den nya konsumentkreditlagen togs t.ex undantaget från kreditprövningar bort, Konsumentverket gavs möjlighet att sanktionera kreditgivare, etc. Av allt att döma såg det därför ut som om den nya konsumentkreditlagen skulle komma att uppnå sitt mål. Kronofogdens statistik efter lagändringen visar dock att den nya lagen inte har fått avsedd verkan och att antalet konsumenter som hamnar hos kronofogden på grund av obetalda sms-lån fortsätter att öka.⁷² Eftersom skuldsättningsproblematiken blir allt värre bör det vara rimligt att ifrågasätta om inte ökningen beror på brister i den nya konsumentkreditlagen, dvs. brister i dagens reglering.

4.2 Kreditprövning

Att kreditprövningen inte fungerar idag framgår av kronofogdens statistik. Trots att kreditgivarna numera är tvungna att utföra kreditprövningar på alla krediter så hamnar alltfler kredittagare hos kronofogden på grund av obetalda sms-lån. Det bör också beaktas att kronofogdens statistik inte heller är heltäckande och att det finns ett mörkertal som inte är medräknat i statistiken. Mörkertalet kan uppstå då kreditgivarna överlåter sina fordringsanspråk till inkassobolag, som sedan låter bli att ange grunden för fordran när bolaget ansöker om betalningsförläggande, varför grunden för fordran inte syns i statistiken.⁷³ Oavsett om mörkertalet räknas med eller inte så är det ändå tydligt att konsumenter idag ofta beviljas krediter för vilka de saknar tillräcklig återbetalningsförmåga.

Att Konsumentverket tidigare i år har varnat fem av de större kreditgivarna i branschen för bristfälliga kreditprövningar, stödjer synen om att dagens kreditprövning ofta är otillräcklig.⁷⁴ Ett av företagen som varnades var Adacta Investment Group AB

⁷¹ Prop. 2009/10:242 s. 1.

⁷² KFM rapport om sms-lån 2011 s. 1, Faktaunderlag sms-lån första halvåret 2012 s. 1.

⁷³ KFM rapport 2007:2 s. 7.

⁷⁴ Konsumentverkets pressmeddelande 12/03-2012, (<http://www.Konsumentverket.se/Nyheter/Pressmeddelanden/Pressmeddelanden-2012/Snabblaneforetag-varnas-for-otillracklig-kreditprovning/>).

(Adacta). Konsumentverket ansåg att Adacta inte beaktade den totala skuldbördan hos kredittagarna eftersom inga uppgifter inhämtades direkt från kredittagaren. Adacta förlitade sig istället enbart på kreditupplysning från register och det egna kreditssystemet. Adacta beaktade inte heller kredittagares faktiska utgifter/kostnader och tog ingen hänsyn till skäliga levnadskostnader. Vidare var inkomstuppgifterna, som Adacta inhämtade från kreditupplysningen, ett till två år gamla. Dessa borde enligt Konsumentverket ha stämts av mot nya uppgifter.⁷⁵ De brister som Konsumentverket fann i Adactas kreditprovning delades även av de fyra andra kreditgivarna som erhöll varningar från Konsumentverket. Troligtvis är dessa kreditgivare inte unika med sina brister och representerar till stor del hur branschen ser ut idag.

Om man ser till kreditgivarnas grundläggande affärsplan så gynnas ofta kreditgivarna av att ge ut så många krediter som möjligt oaktat kredittagarnas återbetalningsförmåga. Bristen på intressegemenskap mellan kreditgivare och kredittagare gör att det för denna form av kreditmarknad saknas incitament för kreditgivarna att utföra ordentliga kreditprovningar.⁷⁶ Trots bristen på intressegemenskap har lagstiftaren dock valt att inte särreglera kreditinstrumentet. I dagsläget är det därför upp till Konsumentverket att utöva tillsyn över kreditgivarna och genom sanktioner försöka styra marknaden.

Trots bristerna på dagens marknad för sms-lån är det inte rättvist att anta att alla kreditgivare medvetet utför bristfälliga kreditprovningar. Självklart finns det oseriösa aktörer, men det kan även vara svårt för seriösa kreditgivare att utföra tillräckliga kreditprovningar. Bristen ligger i att det för branschen saknas ett gemensamt ”informationssystem” eller någon form av negativ skuldupplysning. När kreditgivare t.ex. tar kreditupplysning på kredittagare framkommer inte om kredittagaren har några andra sms-lån eller inte. Det innebär att en kredittagare som endast har återbetalningsförmåga för ett sms-lån kan beviljas flera lån från olika kreditgivare, utan övriga kreditgivares kännedom. En kredittagare kan alltså potentiellt ha flera dolda krediter som han inte har berättat om och som inte heller framkommit på annat sätt.⁷⁷ Bristen på ett gemensamt informationssystem gör det därför svårt för kreditgivare att försäkra sig om kredittagarnas faktiska förmögenhetsförhållanden.

⁷⁵ DNR 2011/356 s. 3 f.

⁷⁶ Se avsnitt 2.3. Jfr, Martinsson, *Lån i telefonen – dags att reglera det vi har?*, SvJT 2010 s. 245.

⁷⁷ Mitt i juridiken, 4 mars 2011, *Ångerrätt i ny konsumentkreditlag*, intervju med Jan Åkerlund kommunikatör vid kronofogden, (<http://www.infotorgjuridik.se/premium/mittijuridiken/article160306.ece?format=print>).

4.3 Tillsynsmyndighet och sanktionsmedel

Branschen för sms-lån är både lukrativ och snabbväxande.⁷⁸ Verksamheten är inte heller tillståndspliktig vilket innebär att alla kan börja bedriva verksamhet med sms-lån.⁷⁹ Risken är därför stor att branschen lockar till sig oseriösa aktörer. Frågan är dock om Konsumentverket, som är ansvarig tillsynsmyndighet, har tillräckliga resurser och sanktionsmedel för att motverka att oseriösa aktörer verkar på marknaden. De sanktionsmedel som Konsumentverket har att tillgå är bland annat att varna en kreditgivare eller att förelägga denne att upphöra med sin verksamhet.⁸⁰ Upptäcker Konsumentverket att det finns en oseriös aktör på marknaden kan myndigheten således hindra kreditgivaren från att fortsätta med verksamheten. Att förelägga en kreditgivare att upphöra med sin verksamhet är dock ingen snabb process varför kreditgivaren kan vara verksam ett längre tag innan verksamheten läggs ned. Det finns inte heller något som hindrar kreditgivaren från att starta ett nytt företag och även efter ett föreläggande från Konsumentverket fortsätta med sin oseriösa verksamhet.

Registreringskravet i nuvarande regelverk är inte heller helt optimalt. Kravet hindrar inte oseriösa aktörer från att verka på marknaden och är inte ägnat att skydda konsumenter. Registreringskravet riskerar istället att skapa en falsk kvalitetsmärkning vilket kan verka vilseledande för konsumenter.⁸¹ För att komma till rätta med både oseriösa kreditgivare och den falska kvalitetsstämpeln, skulle en potentiell lösning vara att kreditverksamheten blir tillståndspliktig. Införs en tillståndsplikt för kreditgivarna blir det dessutom lättare för tillsynsmyndigheterna att hindra oseriösa kreditgivare från att ta sig in på kreditmarknaden. En tillståndsplikt skulle med andra ord ge tillsynsmyndigheterna större kontroll över kreditmarknaden vilket bör gynna konsumenterna. Lösningen skulle å andra sidan också kunna hämma konkurrensen på kreditmarknaden, vilket å sin sida kan missgynna konsumenter.

⁷⁸ Sveriges Konsumenter s. 38.

⁷⁹ Eftersom sms-låneföretagen inte bedriver inlåningsverksamhet uppfyller de inte definitionen av finansieringsrörelse i 1 kap. 4 § 2p. lag om bank och finansieringsrörelse (2004:297; LBF) varför verksamheten inte är tillståndspliktig. Jfr 2 kap. 1 § LBF.

⁸⁰ Se avsnitt 3.3.

⁸¹ FI tillsynsrapport 2011-05-24, *Erfarenheter av tillsyn och regelutveckling* s. 26.

4.4 Bristen på handlingsmöjlighet och kreditgivarens medansvar

Genom införandet av den nya konsumentkreditlagen stärktes konsumentskyddet, dvs. konsumenterna fick fler rättigheter. En brist i lagen är dock att den inte underlättar för konsumenter som råkar ut för eller redan befinner sig i en skuldfälla. För att förklara bristen använder jag mig av följande fiktiva exempel:

En konsument, (Kim) avser att köpa en TV. Kim har inte tillräckliga medel för att betala för tv:n och överväger därför olika finansieringsåtgärder. På tunnelbanan ser Kim en reklamskylt för sms-låneföretaget Vivus. På Vivus hemsida läser Kim att det första lånet är gratis, att pengarna kan sättas in direkt på kontot och slutligen att Kim inte ska var orolig över den korta återbetalningstiden på 30 dagar eftersom det finns möjlighet att förlänga lånet.⁸² Kim tycker detta låter bra eftersom det betyder att tv:n kan införskaffas redan samma dag. Han är dock orolig över om lånet kommer att beviljas då Kim har dålig ekonomi på grund av sina höga levnadskostnader. Till Kims stora lycka beviljas dock lånet och tv:n införskaffas samma dag.

Efter 30 dagar är det dags att betala lånet, men Kim saknar då återbetalningsförmåga. Som tur är så gick det ju att förlänga lånet upp till 30 dagar varför han ringer Vivus och ber om förlängning. Vivus går med på att förlänga lånet mot en ersättning. Efter ytterligare 30 dagar är det återigen dags för Kim att återbetala lånet, även denna gång saknar han återbetalningsförmåga, varför betalningen uteblir. Vivus skickar då ut en betalningspåminnelse, vars avgift Kim får stå för, men trots detta sker ingen återbetalning. Vivus överlåter då sin fordran till ett inkassobolag vars tillkommande avgift Kim också får stå för. Ärendet går slutligen till kronofogden med tillkommande avgift för betalningsföreläggande och verkställighet. Kims egendom, däribland TV:n, utmäts av kronofogden för att betala av skulden. Kims lån som från början var gratis visade sig i slutändan bli en kostsam historia.

Någon månad senare framkommer det, genom en granskning av Konsumentverket, att Vivus kreditprövning har varit bristfällig med följd att Konsumentverket utfärdar en varning till kreditgivaren. Det framkommer vidare av Konsumentverkets utredning att Kim inte skulle ha fått krediten beviljad om kreditprövningen hade utförts korrekt.

Av det fiktiva exemplet ovan framgår bristen i hur lagstiftningen fungerar idag. Trots att det ligger på både konsumentens och kreditgivarens ansvar att säkerställa att konsumenten har tillräcklig återbetalningsförmåga för krediten, så får konsumenten (Kim) i exemplet ensam stå för konsekvenserna. I exemplet kan det tyckas rättvisare om kreditgi-

⁸² Exemplet baserar sig på uppgifter tagna från sms-lånegivaren Vivus hemsida, (www.Vivus.se).

varens fordran istället jämkades då kreditgivarens försummelse bidragit till konsumentens skuldsättning.⁸³ En sådan regel skulle dessutom kunna väga upp för den bristande intressegemenskapen som idag råder för sms-låneverksamheten.

4.5 Sammanfattande kommentarer

Som ovan visat är dagens regelverk inte optimalt för att motverka den skuldsättningsproblematik som sms-lån har gett upphov till. Även om det t.ex. numera krävs att kreditgivare alltid utföra kreditprövningar visar kronofogdens statistik att många konsumenter beviljas lån för vilka de saknar återbetalningsförmåga. Bristen på intressegemenskap mellan kreditgivare och kredittagare gör dessutom att kreditgivarna saknar incitament till varsammare kreditgivning och gör att branschen riskerar att locka till sig oseriösa kreditgivare. Avsaknaden av någon form av tillståndsplikt gör det även lätt för oseriösa kreditgivare att ta sig in på kreditmarknaden vilket också innebär att tillsynsarbetet försvåras. För konsumenters del skapar bristen på civilrättsliga handlingsalternativ problem eftersom det gör det svårare för konsumenten att ta sig ur eventuella skuldfällor. Sammanfattningsvis kan konstateras att dagens reglering inte är utan brister varför det kan vara dags att överväga en alternativ reglering.

⁸³ I dagsläget är jämkningsmöjligheten, på grund av HD:s praxis, tämligen begränsad, se avsnitt 5.3.

5 Alternativ reglering

5.1 Inledning

Eftersom dagens regelverk visat sig otillräckligt för att motverka problematiken med sms-lån och överskudsättning, finns det anledning att överväga en alternativ reglering. Hur kreditinstrumentet istället ska regleras är dock ingen lätt fråga och kräver att man ställer olika intressen mot varandra. Ett totalförbud mot sms-lån skulle t.ex. lösa skuldsättningsproblematiken men skulle å andra sidan inskränka parternas avtalsfrihet. Det är också viktigt att fråga sig hur mycket ansvar som ska ligga på konsumentens axlar eftersom det i slutändan är konsumenten som väljer att ingå kreditavtalet. Med tanke på att skuldsättningsproblematiken blir allt värre kan det dock vara berättigat att införa en hårdare reglering. Målsättningen bör dock vara att försöka hitta en proportionerlig lösning som klarar av att motverka dagens skuldsättningsproblematik.

5.2 Finsk reglering och räntetak

Under 2005 lanserades sms-lån på den finska kreditmarknaden, dvs. ett år innan kreditinstrumentet lanserades i Sverige. Precis som i Sverige såg de finska myndigheterna tidigt en korrelation mellan sms-lån och skuldsättningsproblematiken.⁸⁴ Finlands reglering av kreditinstrumentet skiljer sig dock från den svenska regleringen. Som exempel kan nämnas att det i Finland är förbjudet att utbetala konsumentkrediter mellan klockan 23.00 och 07.00 eftersom sådana krediter ofta anses grunda sig på ogenomtänkta beslut. I Sverige har kronofogden sett ett liknande samband, dvs. att krediter som tas mellan 23.00 och 07.00 ofta grundar sig på överilade beslut och ofta används till spel eller internethandel. Den svenska lagstiftaren valde dock att inte införa något utbetalningsförbud i den nya konsumentkreditlagen. Lagstiftaren menade att ett sådant förbud i allt för hög grad skulle inskränka på avtalsfriheten. Vidare menade lagstiftaren att problemet indirekt skulle lösas genom införandet av krav på förhandsinformation och kreditprövning då det skulle innebära att utbetalningen fördröjdes.⁸⁵

⁸⁴ Konsumentverket rapport 2008:01 s. 31.

⁸⁵ Prop. 2009/10:242 s. 36.

De senaste helårssiffrorna från kronofogden visar att cirka 33 000 personer i Sverige hamnade hos kronofogden på grund av obetalda sms-lån under 2011.⁸⁶ I Finland var siffran cirka 82 000 för motsvarande tid.⁸⁷ Under 2011 hade Finland med andra ord nästan tre gånger så många inkomna ärenden, med grund i obetalda sms-lån, än Sverige. Det är därför inte konstigt att politiker i Finland vill skärpa lagstiftningen kring kreditinstrumentet. En riksdagsledamot, Sampsa Kataja, gick till och med så långt som att föreslå ett totalförbud mot sms-lån.⁸⁸ Något totalförbud har än så länge inte införts i den finska lagstiftningen, däremot presenterades nyligen ett betänkande från en arbetsgrupp på det finska justitieministeriet om att införa ett räntetak för alla konsumentkrediter under 1000 euro. Förslaget har fått stort stöd i den finska riksdagen och kan potentiellt innebära en dödsstöt för handeln med sms-lån i Finland.⁸⁹

I det finska betänkandet föreslås att kreditgivarna ska få begära högst 36-50 procentenheter i effektiv ränta på krediter som understiger 1000 euro.⁹⁰ I Finland var den effektiva räntan för det genomsnittliga sms-lånet 900 procentenheter för 2011.⁹¹ Inför Finland ett räntetak, som arbetsgruppen i betänkandet föreslår, kommer det sannolikt att innebära att det inte längre blir lönsamt för kreditgivarna att bedriva verksamhet med sms-lån. Med andra ord skulle införandet av ett räntetak förmodligen leda till samma resultat som ett totalförbud.

I Sverige har det också övervägts att införa ett räntetak för konsumentkrediter. Inför den nya konsumentkreditlagen föreslog både Uppsala universitet och Sveriges Konsumenter att ränta över en viss nivå aldrig skulle kunna göras gällande mot konsumenter.⁹² Lagstiftaren ansåg dock att ett absolut räntetak inte skulle vara lämpligt då en sådan reglering skulle kunna medföra avgränsningsproblem och försämrade konkurrensförutsättningar. Ett räntetak för sms-lån skulle dessutom innebära att lagstiftningen differen-

⁸⁶ KFM rapport om sms-lån helåret 2011 s. 1.

⁸⁷ Svenska Yle, *Räntetak föreslås för snabblån*, artikel publicerad 11-04-2012, (<http://svenska.yle.fi/artikel/2012/04/11/rantetak-foreslas-snabblanen>).

⁸⁸ HBL, *Riksdagsledamot vill ha totalförbud mot sms-lån*, artikel publicerad 2011-11-16, (<http://hbl.fi/nyheter/2011-11-16/riksdagsledamot-vill-ha-totalforbud-mot-snabblan>).

⁸⁹ HBL, *Snabblån kan få räntetak*, artikel publicerad 2012-04-11, (<http://hbl.fi/nyheter/2012-04-11/snabblan-kan-fa-rantetak>).

⁹⁰ OM 035:00/2011 s. 62 f.

⁹¹ HBL, *Snabblån kan få räntetak*, artikel publicerad 2012-04-11, (<http://hbl.fi/nyheter/2012-04-11/snabblan-kan-fa-rantetak>). Se även Finlands officiella statistik (FOS): Kreditbeståndet 4:E Kvartalet 2011, (http://www.stat.fi/til/lkan/2011/04/lkan_2011_04_2012-03-22_tie_001_sv.html).

⁹² Prop. 2009/10:242 s. 35 ff. se även UFV 2009/2106 s.2.

tierade mellan olika typer av krediter vilket skulle bryta mot utgångspunkten i den nya regleringen, dvs. att samma regler ska gälla alla typer av krediter.⁹³

Eftersom antalet obetalda sms-lån ökar för varje år finns det anledning att ifrågasätta om dagens reglering är tillräcklig för att motverka skuldsättningsproblematiken.⁹⁴ Om Finland nu dessutom inför ett räntetak är det inte otänkbart att kreditgivarna i Finland väljer att flytta sin verksamhet till Sverige, vilket troligtvis kommer att förvärra skuldsättningsproblematiken ytterligare. Det kan i dagsläget därför finnas ett större behov av att införa en hårdare reglering av kreditinstrumentet, t.ex. genom att införa ett räntetak. Det torde med andra ord vara aktuellt att överväga om avtalsfriheten ska ge vika för en hårdare reglering, med risk för att skuldsättningsproblematiken annars fortsätter att förvärras.

5.3 Civilrättslig sanktionsregel

En bidragande faktor till skuldsättningsproblematiken idag är att kreditgivarna inte utför ordentliga kreditprövningar. Det saknas dessutom möjlighet för den skuldsatta att ta sig ur en skuldsituation för de fall en kreditgivare har brustit i sin kreditprövning. En möjlig åtgärd för att komma till rätta med problemen skulle eventuellt kunna vara att införa en civilrättslig sanktionsregel. En sådan sanktionsregel skulle t.ex. kunna innebära kreditgivarens fordran jämkas för de fall kreditgivaren varit ovarsam i sin kreditgivning. Sanktionsregeln skulle potentiellt innebära att kredittagare får det lättare att ta sig ur en skuldfälla, men också att kreditgivarna riskerar en ekonomisk sanktion vid ovarsam kreditgivning.

Förslag om att införa en sådan sanktionsregel gjordes redan 2005 i en rapport från finansdepartementet och har även diskuterats i Ingvarssons artikel *Lån i telefonen – dags att reglera*.⁹⁵ Eftersom finansdepartementets rapport publicerades innan det att sms-lån lanserats på den svenska kreditmarknaden, beaktades inte skuldsättningsproblematiken kring sms-lån. Det fanns däremot liknande problem med andra former av snabbkrediter vilka kan sägas motsvara de problemen som idag finns med sms-lån. Finansdepartementet menade i rapporten att det dåvarande regelverket var bristfälligt eftersom konsumenterna saknade någon verkningsfull åtgärd att ta till för de fall konsumenter beviljats kredit

⁹³ Prop. 2009/10:242 s. 35 ff.

⁹⁴ Se avsnitt 2.2.

⁹⁵ Se Finansdepartementet 2005/1958, *Konsumentskyddet i den finansiella sektorn.*, Se även Ingvarsson, *lån i telefonen – dags att reglera?*, s. 393 f.

efter bristande kreditprövning. Istället fanns endast möjlighet att ta till sanktionsåtgärder mot näringsidkaren.⁹⁶ I dagsläget är regleringen densamma som tidigare, dvs. att Konsumentverket kan ta till sanktioner mot näringsidkare som utför ingen eller bristfälliga kreditprövningar. För konsumenten som tillfogats skada genom att beviljas kredit, för vilken kredittagaren saknar återbetalningsförmåga, finns dock föga att göra.

Konsumenter skulle eventuellt kunna jämka ett kreditbelopp genom 36 § AvtL, för de fall en kreditgivare brustit i sin kreditprövning. Av HD:s praxis framgår dock att möjligheten att jämka ett kreditbelopp på grund av att kreditgivaren utfört en otillräcklig kreditprövning är tämligen begränsad. I NJA 1996 s. 3 och NJA 1999 s. 304 uttalade t.ex. HD att en bristande kreditprövning endast i undantagsfall kan föranleda att kredittagaren blir fri från sin betalningsskyldighet för lånet. HD menar att kredittagaren själv känner till sina ekonomiska förhållanden och därför själv kan bedöma huruvida förutsättningar för att återbetala krediten föreligger. Kredittagaren bör därför själv bära konsekvenserna för de fall kredittagaren överskuldssätter sig.⁹⁷ Av det sagda förstås att en konsument som överskuldssatt sig i regel inte kan få beloppet nedsatt trots att kreditgivaren bidragit till överskuldssättningen genom att utföra en bristande kreditprövning.

Även om det är viktigt att försöka stärka konsumentskyddet så torde roten på dagens skuldssättningsproblematik vara att kreditgivarna utför bristfälliga kreditprövningar. Visserligen kan Konsumentverket numera ta till sanktionsåtgärder mot kreditgivare, men av kronofogdens senaste statistik och Konsumentverkets beslut tycks risken för sanktionsåtgärder inte vara tillräckligt för att avskräcka kreditgivare från att missköta sig.⁹⁸ En rimlig lösning på problemet skulle därför vara att införa ett starkare sanktionsmedel, t.ex. en civilrättslig sanktionsregel. Om kreditgivarna vet att de riskerar att få sin fordran nedsatt, för de fall de brustit i sin kreditprövning, så finns ett starkare incitament för kreditgivaren att säkerställa att kreditprövningen utförs korrekt. En sådan regel skulle också kompensera för den bristande intressegemenskapen som råder för denna form av kreditinstrument och skulle möjligtvis kunna leda till en försiktigare kreditgivning.

Även i propositionen till den nya konsumentkreditlagen diskuterades möjligheten att införa en civilrättslig sanktionsregel.⁹⁹ Lagstiftaren antog dock HD:s linje och menade att kredittagaren själv bestämmer hur han eller hon använder sina ekonomiska resurser och vilka ekonomiska risker som tas. Lagstiftaren menade därför att det ligger närmast

⁹⁶ Finansdepartementet 2005/1958, *Konsumentskyddet i den finansiella sektorn*, s. 38 ff.

⁹⁷ Se prop. 2009/2010:242 s. 57.

⁹⁸ Se KFM rapport om sms-lån 2011 s. 1.

⁹⁹ Prop. 2009/10:242 s. 53 f.

till hands att låta kredittagaren bära konsekvenserna av att överväganden och bedömningar inte infrias. Vidare ansåg lagstiftaren att det vore allt för långtgående att nedsätta en återbetalningsskyldighet på grund av bristande kreditprövning i förhållande till vad som gäller vid t.ex. ogiltighet enligt avtalslagen då prestationerna går åter. Lagstiftaren förutspådde dessutom att en civilrättslig sanktionsregel skulle kunna komma att ge upphov till flera tvister då det i efterhand kan vara svårt att bedöma huruvida en kreditprövning har utförts korrekt eller inte. Avslutningsvis uttryckte lagstiftaren att ett näringsrättsligt sanktionssystem är mera effektivt och ett lämpligare verktyg för att komma tillrätta med bristande kreditprövning samt att ett sådant regelverk skulle vara väl förenligt med konsumentkreditdirektivet. Lagstiftaren ansåg dessutom att ett näringsrättsligt sanktionssystem visat sig fungera väl för krediter som redan omfattades av krav på kreditprövning.¹⁰⁰

Hur lagstiftaren i dagsläget skulle ställa sig till att införa en civilrättslig sanktionsregel är svårt att säga. Även om en sådan regel skulle kunna komma att motverka skuldsättningsproblematiken skulle nog lagstiftaren ändå välja att reglera marknaden via ett näringsrättsligt sanktionssystem. Nog för att en civilrättslig sanktionsregel skulle kunna avskräcka oseriösa kreditgivare, men en sådan reglering skulle också kunna leda till många onödiga processer och svåra bedömningar.¹⁰¹ Det kan dock uppfattas som orättvist att konsumenter som lockats att ta krediter, för vilka de saknar återbetalningsförmåga, själva får stå för konsekvenserna. Särskilt då krediterna kan bli mycket dyrare än vad konsumenten från början räknat med.¹⁰²

5.4 Tillståndspliktig verksamhet

Finansinspektionen menar att dagens reglering, där kreditgivarna endast har en registreringsplikt, är bristfällig. Regleringen riskerar att vilseleda konsumenter då registreringskravet kan uppfattas som att kreditgivarna står under Finansinspektionens tillsyn. I realiteten har Finansinspektionen endast möjlighet att ingripa om det förekommer misstanke om pengatvätt eller finansiering av terrorism, varför registreringskravet kan uppfattas

¹⁰⁰ Prop 2009/10:242 s. 56 f.

¹⁰¹ Placeras bevisbördan på kreditgivaren, vilket den bör göra enligt allmänna avtalsprinciper, kan en civilrättslig sanktionsregel fungera bra som förlikningsincitament. Jfr. Ekelöf IV s. 96 ff. om allmänna avtalsprinciper.

¹⁰² Saknas återbetalningsförmåga så tillkommer ofta avgifter så som påminnelseavgifter, inkassoavgifter, m.fl. för vilka kredittagaren vanligtvis inte tänkt på, se avsnitt 2.2.

som en falsk kvalitetsmärkning.¹⁰³ Dagens reglering kan därför sägas gynna oseriösa kreditgivare då kreditgivarna, genom att hänvisa till att deras verksamhet är registrerad hos Finansinspektionen, kan framstå som legitima aktörer.

En möjlig lösning för att komma tillrätta med den falska kvalitetsmärkningen, men också med skuldsättningsproblematiken i stort, är att göra all näringsrättslig kreditgivningsverksamhet tillståndspliktig. Alla kreditgivare skulle då vara tvungna att ansöka om tillstånd hos Finansinspektionen för att kunna bedriva kreditverksamhet. En sådan lösning skulle också medföra att tillsynsmyndigheten kan återkalla tillstånd hos kreditgivare som missköter sig, vilket troligtvis bör avskräcka oseriösa aktörer från att bedriva kreditgivningsverksamhet. Finansinspektionen skulle också kunna ta över tillsynen över att kreditgivarna utför ordentliga kreditprövningar. Det skulle troligtvis ge Konsumentverket möjlighet att avsätta fler resurser till andra konsumentskyddande åtgärder. Om tillståndsplikt införs för alla kreditgivare innebär det också att lagstiftningen slutar att differentiera mellan olika typer av kreditgivningsverksamhet vilket gör regelverket överskådligare.¹⁰⁴

I propositionen till den nya konsumentlagen diskuterades aldrig möjligheten att införa tillståndsplikt för kreditgivare. Troligtvis ansåg lagstiftaren att det var tillräckligt att Konsumentverket, genom den nya lagen, skulle få möjlighet att utöva tillsyn och sanktioner mot kreditgivarna. På uppdrag av regeringen gjorde dock Finansinspektionen en utredning under 2011 om tillsyns- och registreringsförfarandet för kreditgivare. Resultatet av utredningen var att Finansinspektionen ansåg att det fanns behov att införa tillståndsplikt för flera typer av kreditgivningsverksamheter. Finansinspektionen ansåg att det skulle införas en ny typ av företagsform för företag som ägnar sig åt kreditgivning till konsument, så kallade ”konsumentkreditföretag”. Konsumentkreditföretagen skulle då bland annat omfattas av tillståndskravet och vara under Finansinspektionens tillsyn. Konsumentkreditföretagen skulle dock inte omfattas av samma kapitaltäckningskrav och dylikt som gäller för t.ex. banker.¹⁰⁵

Grunden för att kreditgivare idag endast måste registrera sin verksamhet hos Finansinspektionen är flera. Enligt proposition 2002/03:139 valdes registreringsförfarandet framför tillståndsförfarandet för att dels uppfylla internationella krav på reglering av

¹⁰³ FI 2011-04-07, *Tillsyn och registrering*, DNR 11-2145, s. 3. Se även FI rapport 2009:10 s. 68.

¹⁰⁴ Jfr. not 72.

¹⁰⁵ FI 2011-04-07, *Tillsyn och registrering*, DNR 11-2145, s. 16.

penningtvätt, men också för att främja konkurrens och spara tillsynsresurser.¹⁰⁶ Frågan är dock hur den dåvarande regeringens argument håller idag. Skulle t.ex. konsumentkreditgivningen bli tillståndspliktig finns det å ena sidan möjlighet att tillståndsplikten kommer att hämma konkurrensen på sms-lånemarknaden. Å andra sidan kan införandet av en tillståndsplikt för sms-lånegivarna stärka kontrollen över kreditmarknaden och på så sätt motverka de skuldsättningsproblem som kreditmarknaden idag dras med. Blir konsumentkreditgivningen tillståndspliktig skulle det säkerligen också kräva ökade resurser från Finansinspektionen. Får Finansinspektionen möjlighet att utöva tillsyn så kan det dock stärka konsumentskyddet samt lösa problematiken som idag finns med den falska kvalitetsstämpeln. Sammanfattningsvis bör dagens behov av ett starkare konsumentskydd väga tyngre än de argument som framförts i den ovanstående propositionen.

5.5 Självsanering

Ny och hårdare lagstiftning av sms-lån är inte nödvändigtvis lösningen på dagens skuldsättningsproblematik. Av de fem beslut som Konsumentverket nyligen avgjort kan konstateras att kreditprövningarna hos fem av de större kreditgivarna på marknaden var bristfälliga.¹⁰⁷ Det är dock möjligt att bristerna i kreditprövningen inte berodde på kreditgivarnas ovilja att följa lagen utan istället berodde på bristande kunskap. Ett av de kreditgivningsföretag som Konsumentverket varnade var t.ex. Riscum Capital AB. Riscum använde sig av ett scoringsystem för att avgöra om en kreditsökande var kreditvärdig eller inte. Innan den 28 november 2011 beaktades inte kredittagarens utgifter och/eller skäligen levnadskostnader i Riscums scoringsystem. Riscum åtgärdade dock självmant denna brist och utför i nuläget fullgoda kreditprövningar.¹⁰⁸ Riscums exempel visar på att skuldsättningsproblematiken inte nödvändigtvis behöver lösas genom hårdare lagstiftning.

Trots att den nya konsumentkreditlagen har varit aktiv i över ett år kan det fortfarande behövas tid för kreditgivarna att anpassa sig till regleringen. Kreditgivarna kan t.ex. behöva hjälp och kunskap om hur de ska uppfylla alla krav. Som exempel kan nämnas att de flesta kreditgivare använder sig av externa kreditupplysningsföretag för att inhämta information om kredittagarna. Om kreditupplysningen visar sig grundas på ett eller

¹⁰⁶ Prop. 2002/03:139 s. 218 ff. Se även FI 2011-04-07, *tillsyn och registrering*, DNR 11-2145, s. 10.

¹⁰⁷ Se avsnitt 4.2.

¹⁰⁸ Se Konsumentverkets beslut, DNR 2011/355.

två år gamla uppgifter så förstås av Konsumentverkets beslut att informationen inte ensamt får ligga till grund för att bevilja kredit.¹⁰⁹ Frågan är då vad kreditgivaren kan göra för de fall kreditupplysningen grundar sig på äldre uppgifter? Det är med andra ord möjligt att en del av bristerna med kreditprövningar beror på kunskapsluckor hos kreditgivarna.

En möjlig lösning på dagens skuldsättningsproblematik kan, av det ovan sagda, vara att i samspel med kreditgivarna, genom dialoger och utvecklingsarbete, hjälpa kreditgivarna att sanera kreditmarknaden. Att självsanering kan ge goda resultat har dessutom redan visats genom kronofogdens statistik under 2010, då antalet obetalda sms-lån minskade med nästan 50 procent gentemot året innan.¹¹⁰ Minskningen berodde till stor del på kreditgivarnas egna saneringsåtgärder i väntan på den nya konsumentkreditlagen.¹¹¹ För att frammana en självsanering av marknaden krävs dock att det finns en vilja från kreditgivarnas sida. Risken finns att marknaden idag har många kreditgivare som bedriver oseriös kreditgivningsverksamhet och vars enda intresse är att gå med vinst, oaktat konsumentkreditlagens regelverk. Saknas vilja från kreditgivare att anpassa sig till lagens krav, blir det upp till Konsumentverket att genom tillsyns- och sanktionsåtgärder försöka skydda konsumenterna. Kronofogdens statistik visar dock att Konsumentverkets tillsyns- och sanktionsåtgärder hitintills varit otillräckliga för att motverka att konsumenter överskuldsätter sig.¹¹² Det är därför osäkert om självsanering kan lösa de skuldsättningsproblem som kreditmarknaden idag ställs inför, särskilt med tanke på att det kan vara lönsamt för kreditgivarna att även ge krediter till konsumenter med osäker återbetalningsförmåga.¹¹³

5.6 Sammanfattande kommentarer

För att få bukt på skuldsättningsproblematiken finns det, som ovan visat, flera alternativa regleringar att tillgå. Vissa av alternativen så som att införa ett räntetak för sms-lån kan dock tyckas långtgående. Införs ett räntetak, likt det finska förslaget, skulle troligtvis sms-lånemarknaden komma att bli olönsam för kreditgivarna vilket då skulle riskera

¹⁰⁹ Se avsnitt 4.2.

¹¹⁰ KFM rapport om sms-lån 2011 s.1.

¹¹¹ Se kronofogdens pressmeddelande 01/09- 2010, (<http://www.kronofogden.se/DrastiskminskningavobetaldaSMSlan.html>).

¹¹² KFM rapport om sms-lån 2011 s. 1.

¹¹³ Se avsnitt 2.3.

att ta död på sms-lånemarknaden i Sverige. Eftersom många konsumenter fortfarande tar sms-lån förutsätter jag att det finns en efterfråga efter denna typ av kredit. Det skulle därför vara en stor inskränkning i avtalsfriheten att frånta konsumenter möjligheten att utnyttja kreditinstrumentet, varför införandet av ett räntetak bör vara ett allt för långtgående alternativ.

Att införa en civilrättslig sanktionsregel eller förlita sig på en självsanering av kreditmarknaden är inte heller helt optimalt. En civilrättslig sanktionsregel skulle troligtvis komma att leda till flera dyra och onödiga tvister och en sanering av kreditmarknaden skulle troligtvis inte göras självmant utan påtryckning från lag eller dylikt. Enligt min mening är därför den rimligaste lösningen att införa tillståndsplikt för sms-låneföretag eftersom det skulle ge tillsynsmyndigheterna större kontroll på kreditmarknaden och då också förhoppningsvis motverka överskuldssättning på grund av sms-lån.

6. Avslutande analys

6.1 Inledning

Det kan vara svårt att förstå varför ett korttidslån på mellan 500 kr och 5000 kr kan skapa så stora problem. Antag t.ex. att kreditbeloppet endast är 100 kr, kan det då krävas att kreditgivarna utför en rigorös kreditprövning? Det bör väl vara säkert att anta att de flesta klarar av att återbetala en kredit på 100 kr? Även personer som får sin lön utmätt bör i de flesta fall klara av att återbetala en mindre kredit. En del av problematiken är dock att lånet ofta blir dyrare än vad kredittagaren från början kunnat förutse. Precis som exemplet i avsnitt 4.4 visar, kan lånet på 100 kr i slutändan bli en kostsam historia. Det är dessutom sällan som ett enskilt sms-lån leder till att konsumenter hamnar hos kronofogden. Ofta används sms-lånet istället som ett sätt att rulla kreditskulden framför sig vilket leder till att kredittagaren hamnar i ett betydligt sämre läge när skulderna väl hinner ifatt.¹¹⁴ Avsaknaden av ett gemensamt skuldregister gör dessutom att konsumenten kan fortsätta att ta lån från olika kreditgivare fram till dess att skulderna hamnar hos kronofogden.¹¹⁵

De dolda kostnaderna, lättillgängligheten och snabbheten i ansöknings- och utbetalningsprocessen gör sms-lån till ett farligt kreditinstrument. Att kreditgivarna dessutom kan göra förtjänst genom att bevilja sms-lån till konsumenter med osäker återbetalningsförmåga, gör kreditinstrumentet särskilt farligt.¹¹⁶ Det får dock inte glömmas att kredittagarna är vuxna människor med full rättshandlingskapacitet. Kredittagarna anses dessutom ha bäst insikt i sin egen ekonomi.¹¹⁷ Hur kreditinstrumentet bäst regleras är därför svårt att säga. Utgår man från kronofogdens statistik över antalet obetalda sms-lån, är det dock tydligt att det krävs ytterligare reglering för att motverka den skuldsättningsproblematiken som sms-lånen gett upphov till.¹¹⁸

¹¹⁴ Sveriges Konsumenter s. 8.

¹¹⁵ Vissa kreditgivare fortsätter till och med att bevilja krediter trots att kredittagaren har skulder som gått till och kronofogden och lett till betalningsanmärkningar. Se t.ex. kreditgivaren Kredit 365 som i sin marknadsföring skriver: "Sveriges enklaste sms lån, även för dig med betalningsanmärkning!" (<http://www.kredit365.se/>).

¹¹⁶ Se avsnitt 2.3.

¹¹⁷ Se HD:s uttalande i avsnitt 5.3.

¹¹⁸ Se KFM rapport om sms-lån 2011 s. 1.

6.2 Dagens reglering

Lagstiftaren trodde att den nya konsumentkreditlagen skulle komma att motverka över-
skuldsättning med grund i sms-lån.¹¹⁹ Trots att lagen har medfört ett starkare skydd för
konsumenter samt hjälpt till att reglera ett tidigare nästintill oreglerat kreditinstrument,
visar dock kronofogdens statistik att skuldsättningsproblematiken fortfarande kvar-
står.¹²⁰ Visserligen kan det argumenteras för att den nya konsumentkreditlagen inte har
varit verksam tillräckligt länge för att uppnå avsedda mål. Min uppfattning är dock att
dagens reglering är bristfällig och att skuldsättningsproblematiken kommer att förvärras
ytterligare. Inför Finland ett räntetak för konsumentkrediter finns det även en stor chans
för att de finska sms-lånegivarna flyttar sin verksamhet till Sverige, vilket riskerar att
förvärra den svenska skuldsättningsproblematiken ytterligare.¹²¹

Enligt min mening är den huvudsakliga bristen med dagens reglering att lagstiftaren
inte tillräckligt har beaktat avsaknaden av intressegemenskap mellan sms-lånegivare
och kredittagare. För ett kreditinstrument, som sms-lån, där kreditgivarna kan göra för-
tjänst genom att erbjuda krediter till konsumenter med bristande eller osäker återbetal-
ningsförmåga, är risken hög för att marknaden lockar till sig oseriösa kreditgivare. Ef-
tersom dagens reglering dessutom saknar någon form av tillståndsplikt för kreditgivare,
finns inte heller någon möjlighet att neka oseriösa kreditgivare tillträde till kreditmark-
naden. Avsaknaden av någon form av tillståndsplikt är därför troligtvis en av anledning-
arna till att antalet obetalda sms-lån ökar för varje år.

Bristen på intressegemenskap för sms-lån förvärras ytterligare av att tillsynsmyndig-
heterna saknar något effektivt sanktionsmedel för att avskräcka oseriös kreditgivning.
Även om Konsumentverket har möjlighet att förelägga en kreditgivare att upphöra med
sin verksamhet, får det antas att det tar lång tid innan ett föreläggande väl kommer kre-
ditgivaren tillhands. Vanligtvis föregås dessutom ett föreläggande av en varning, med
viss tid för kreditgivaren att också rätta sig efter Konsumentverkets beslut. Går det så
långt att Konsumentverket förelägger kreditgivaren att upphöra med sin kreditgivnings-
verksamhet, finns det heller inget som hindrar kreditgivaren från att starta ett nytt bolag
och därigenom fortsätta med den oseriösa verksamheten.

Forskning visar att vi i dagläget lever i ett konsumtionssamhälle, dvs. att konsum-
tion till stor del är integrerad i vår livsstil. Kombinerar man vårt konsumtionsbehov med

¹¹⁹ Se prop. 2009/10:242 s.1.

¹²⁰ Se KMF rapport om sms-lån 2011 s. 1.

¹²¹ Se avsnitt 5.2.

krediters lättillgänglighet finns det en klar risk för överkonsumtion.¹²² Det kan därför tyckas vara en brist i regleringen när en kreditgivare kan gå med vinst genom att locka konsumenter att ta krediter, för vilka de saknar återbetalningsförmåga. Jämför exemplet i avsnitt 4.4. Trots att kreditgivaren i exemplet utfört en bristfällig kreditprövning, med resultat att konsumenten led ekonomisk skada, fick konsumenten ensamt stå för konsekvenserna. Trots att kreditgivare påverkar uppkomsten av skuldförhållandet, riskerar kreditgivaren alltså ingen ekonomisk sanktion eller dylik.

Sammanfattningsvis kan man säga att dagens regelverk brister på två plan. För det första är regelverket för svagt för att hålla oseriösa kreditgivare borta från marknaden vilket leder till att många konsumenter beviljas krediter för vilka de saknar återbetalningsförmåga. För det andra saknas handlingsmöjligheter för de konsumenter som lockats att ta lån av oseriösa kreditgivare som utför bristande kreditprövningar. Det underliggande problemet är dock fortfarande att dagens regelverk inte i tillräcklig hög grad beaktar bristen av intressegemenskap mellan kreditgivare och kredittagare. Så länge kreditgivarna inte löper någon risk för ekonomiska konsekvenser finns det heller ingen anledning för kreditgivare att ändra sitt beteende. Fortsätter regleringen att se ut som den gör idag är det därför säkert att anta att antalet skuldsatta, som hamnar hos kronofogden på grund av obetalda sms-lån, kommer att fortsätta att öka.

6.3 De lege ferenda

Som framkommit ovan, är det min mening att dagens regelverk inte är tillräckligt för att motverka den skuldsättningsproblematik som sms-lånen medfört. Hur sms-lånen bör regleras är dock en svår fråga. En avvägning bör göras mellan de olika intressena, i det här fallet primärt avtalsfriheten och konsumentskyddet. Man bör dock också fråga sig hur stort ansvar som ska ligga på konsumentens axlar, är det inte konsumenten i slutändan som bör ansvara för sin egen ekonomi? Är det verkligen rätt att straffa kreditgivare för att de erbjuder en tjänst/kredit, som visserligen är dyr, men som konsumenter själva kan välja att välja att nyttja eller inte. Min åsikt är att konsumenter som utgångspunkt bör ansvara för sin egen ekonomi. När en kreditgivare däremot påverkar uppkomsten av en skuldsituation, genom att locka konsumenter att ta krediter, är det dock min mening att konsumentskyddande intressen kan motivera en inskränkning i avtalsfriheten.

¹²² Kronofogden, omvärldsanalys 1, s. 17.

Mycket talar för att Finland kommer att införa ett räntetak i syfte att få bukt på deras problem med sms-lån och överskuldsättning. Räntetaket riskerar att ta död på sms-lånemarknaden i Finland eftersom det troligtvis inte längre kommer att vara lika lönsamt att erbjuda sms-lån.¹²³ För Sveriges del tycker jag införandet av ett räntetak är en oproportionell lösning. Visserligen skulle å ena sidan ett räntetak eller rent av ett totalförbud troligtvis lösa skuldsättningsproblematiken. Å andra sidan är förslaget lite som att ”fiska med en granat” dvs. det löser skuldsättningsproblemet men är både oproportionerligt och kan skapa avgränsningsproblem. Att många konsumenter tar sms-lån måste dessutom tolkas som att det finns en efterfråga för denna typ av kredit, de flesta kredittagare klarar dessutom av att betala tillbaka lånet. Ett räntetak, totalförbud eller liknande reglering är därför enligt min mening en alltför stor inskränkning i avtalsfriheten varför en annan lösning bör eftersträvas.

Ett av problemen idag är att konsumenter saknar möjlighet att ta till civilrättslig handlingsalternativ vid tillfällen då en kreditgivare bidragit till uppkomsten av skuldsituationen. Precis som jag nämnt i avsnitt 5.3 har praxis visat att konsumenter har litet utrymme för att enligt 36 § AvtL jämka en kredit, med resultat att konsumenten vanligtvis får betala hela beloppet. En möjlig lösning på konsumenternas bristande handlingsalternativ kan vara att införa en civilrättslig sanktionsregel. En sådan regel skulle ge konsumenterna en möjlighet att jämka kreditbeloppet för de fall kreditgivaren varit ovarsam i sin kreditgivning. Potentiellt skulle en civilrättslig sanktionsregel både öka konsumentskyddet samt ge kreditgivarna incitament till varsammare kreditgivning. Å andra sidan kan en sådan reglering riskera att bli tandlös och leda till flera onödiga tvister. Det finns även en risk för att rättegångskostnaderna kan avskräcka konsumenter från att vilja processa om krediten. Dessutom kan det i efterhand vara svårt att avgöra huruvida en kreditprövning har utförts korrekt eller inte. Jag ställer mig av det sagda tvekande till om en civilrättslig sanktionsregel kan komma att motverka den skuldsättningsproblematiken som sms-lån gett upphov till.

I avsnitt 5.5 diskuterar jag möjligheten att genom självsanering försöka komma till rätta med sms-lån och skuldsättningsproblematiken. Även om kreditgivarna har visat att en självsanering av marknaden kan ge goda resultat ifrågasätter jag om rådgivning och utvecklingsarbete kan få kreditgivarna att bedriva varsammare kreditgivning. Kreditgivarnas primära mål är att tjäna pengar precis som för andra näringsidkare, även om det

¹²³ Se avsnitt 5.2.

ibland sker på konsumenters bekostnad. Med det sagt är en uppmaning till självsanering och samarbete inte helt utan värde. I kombination med hårdare reglering för kreditgivning med sms-lån, kan rådgivning och utvecklingsarbeten ge goda resultat och hjälpa till att bekämpa överskuldssättning från två fronter. Att ensamt förlita sig på självsanering kommer dock troligtvis inte att lösa något. För att motverka skuldsättningsproblematiken kommer därför en lagändring slutligen att krävas.

Av alternativen som finns till hands anser jag att den bästa lösningen för att motverka problematiken med sms-lån och överskuldssättning är att göra kreditgivning med sms-lån tillståndspliktig, dvs. ta bort kreditgivarnas anmälningsplikt och ersätt med en tillståndsplikt. Det skulle då vara upp till Finansinspektionen att neka eller bevilja kreditgivares ansökan om att få bedriva verksamhet med sms-lån. Visserligen skulle ett krav på tillståndsplikt kunna hämma konkurrensen på marknaden, men kravet skulle också kunna hjälpa till att sälla bort oseriösa kreditgivare, vilket i längden bör gynna kreditmarknaden.¹²⁴ Ett krav på tillståndsplikt skulle dessutom komplettera Konsumentverkets sanktionsregler vilket skulle öka kreditgivarnas incitament att bedriva seriös verksamhet och utföra lagenliga kreditprövningar.

Huruvida det är optimalt att ha två tillsynsmyndigheter som tillämpar två olika regelverk kan dock ifrågasättas. I dagsläget följer dock t.ex. banker båda regelverken, dvs. både lagen om bank- och finansieringsrörelse samt konsumentkreditlagen. Att införa en tillståndsplikt för sms-lånegivare är därför ingen revolutionerande lagändring utan kommer endast innebära att samma krav som ställs på t.ex. banker, om att inneha tillstånd från Finansinspektionen, också kommer att ställas på sms-lånegivare. Kraven som ställs på en kreditgivare för att erhålla tillstånd kan dessutom användas för att styra kreditmarknaden; ökar problemen med överskuldssättning kan hårdare krav införas och vise varse. En delad tillsyn kan dessutom innebära att myndigheterna kan utnyttja sina resurser på ett mer effektivt sätt.

Utifrån de alternativ som har diskuterat anser jag att införandet utav en tillståndsplikt är det bästa alternativet för att motverka den skuldsättningsproblematik som sms-lånen har gett upphov till. Kombinerat lagändringen med utvecklingsarbete och informationsutbyte med kreditgivarna kan skuldsättningsproblemet även motverkas från flera fronter, vilket bör ge goda resultat.

¹²⁴ Se avsnitt 5.4.

6.4 Sammanfattande kommentarer

Avslutningsvis kan det konstateras att antalet överskuldsatta med grund i sms-lån ökar för varje år. Risken finns dessutom att skuldsättningsproblematiken kommer att öka markant om Finland inför ett räntetak för konsumentkrediter, eftersom många finska kreditgivare troligtvis kommer att flytta över sin verksamhet till Sverige. Det är därför viktigt att vi har ett effektivt verktyg för att motverka oseriös kreditgivning på den svenska kreditmarknaden. Att göra sms-låneverksamhet tillståndspliktig är enligt min mening den bästa lösning för att uppnå målet. Visserligen skulle även en civilrättslig sanktionsregel kunna ge resultat. Jag tror dock att få konsumenter skulle utnyttja sanktionsregeln, eftersom konsumenter då skulle riskera ytterligare utgifter och en långdragen process. Den bästa lösningen för att motverka problemen med sms-lån och överskuldsättning, bör därför vara att göra all näringsrättslig kreditverksamhet tillståndspliktig. Huruvida införandet av en tillståndsplikt slutligen kommer att lösa skuldsättningsproblematiken är dock svårt att svara på. Det är i vart fall ett steg i rätt riktning.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Förarbeten

Proposition 1991/92:83, Om ny konsumentkreditlag.

Proposition 2002/03:139, Reformerade regler för bank- och finansieringsrörelse.

Proposition 2009/10:242, Ny konsumentkreditlag.

EU

Direktiv 85/577/EG, Hemförsäljningsdirektivet.

Direktiv 2008/48/EG, Om konsumentkreditavtal.

Finland

OM 17/41/2011. HARE nummer OM 035:00/2011

Övrigt

Civilutskottet 2008/09:CU25, Sms-lån och överskuldssättning.

UFV 2009/2106, Remissyttrande från Uppsala universitet.

Litteratur

Ekelöf, Per Olof m.fl., Rättegång fjärde häftet 7:e upplagan, Norstedts Juridik 2009.

Ingvarsson, Torbjörn, Lån i telefon – dags att reglera?, JT 2009/10 nr. 2 s. 384-394.

Martinson, Claes, Lån i telefon – dags att reglera vad vi har?, SvJT 2010 s. 245-250.

Övrigt

Sveriges Konsumenter, *Att kränga krediter till utsatta – En studie om snabb lån*, 2009, (<http://www.sverigeskonsumenter.se/Documents/Projekt/Projekt.sms.09.pdf>).

Kronofogdemyndigheten, *Omvärldsanalys 1 april 2012*, 2012,
(<http://kronofogden.se/download/18.4531e9b8136989b0f5e800018391/Omvarldsanalys-april-2012.pdf>).

Praxis

HD

NJA 1996 s. 3

NJA 1999 s. 304

MD

MD 2007:17 Konsumentverket mot Mobillån Sverige AB.

MD 2008:3 Konsumentverket mot Mobillån Sverige AB.

MD 2009:34 Konsumentverket mot Ferratum Sweden AB.

Konsumentverkets beslut

DNR 2011/354, Nano Invest & finans AB, 2012.

DNR 2011/355, Risicum Capital AB, 2012.

DNR 2011/356, Ferratum Sweden AB, 2012.

DNR 2011/357, Addacta Investment Group AB, 2012.

DNR 2011/358, Meddelandelån Sverige AB, 2012.

Internet

<http://hbl.fi/nyheter/2012-04-11/snabblan-kan-fa-rantetak>

FNB, *Snabblån kan få räntetak*, Hufvudstadsbladet 11/04-2012 (19/09-2012).

<http://www.infotorgjuridik.se/premium/mittijuridiken/article160306.ece?format=print>

Greberg, Ann-sophie, *Ångerrät i ny konsumentkreditlag*, Mitt i juridiken 04/03-2011 (19/09-2012).

<http://svenska.yle.fi/artikel/2012/04/11/rantetak-foreslas-snabblanen>

Gustafsson, Lars, *Räntetak föreslås för snabblånen*, Svenska Yle 11/04-2012 (19/09-2012).

<http://hbl.fi/nyheter/2011-11-16/riksdagsledamot-vill-ha-totalforbud-mot-snabblan>

HBL, *Riksdagsledamot vill ha totalförbud mot snabblån*, Hufvudstadsbladet 16/11-2011 (19/09-2012).

<http://www.Konsumentverket.se/Nyheter/Pressmeddelanden/Pressmeddelanden-2012/Snabblaneforetag-varnas-for-otillracklig-kreditprovning/>

Konsumentverket, *Snabblåneföretag varnas för otillräcklig kreditprovning*, pressmeddelande 12/03-2012 (19/09-2012).

<http://www.kronofogden.se/DrastiskminskningavobetaldaSMSlan.html>

Kronofogdemyndigheten, *Drastisk minskning av obetalda SMS-lån*, pressmeddelande 01/09-2010 (19/9-2012).

http://www.kronofogden.se/download/18.3d26852213302b621f780009879/Kronofogden_snabba_cash.pdf

Kronofogdemyndigheten, *snabba cash med sms-lån!*, (19/09-2012)

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/Konsumentverket-vill-vacka-atal-for-ocker_4500949.svd

Ström, Sofia, *Sms-lånets effektiva ränta: 75 862 %*, Svenska dagbladet 29/03-2010 (19/09-2012)

Myndighetsrapporter

Finansdepartementet, rapport 2005/1958, *konsumentskyddet i den finansiella sektorn*, 2005.

Finansinspektionen, rapport 2009:10, *Konsumentskyddet på finansmarknaden*, 2009.

Finansinspektionen, rapport DNR 11-2145, *Tillsyn och registrering*, 2011.

Finansinspektionen, tillsynsrapport DNR 11-5534, *Erfarenheter av tillsyn och regelutveckling*, 2011.

Konsumentverket, rapport 2008:1, *Analys av utveckling inom konsumentområdet – Redovisning av ett regeringsuppdrag*, 2008.

Kronofogdemyndigheten, rapport 2007:2, *SMS-lån – En kartläggning av unga vuxnas erfarenheter*, 2007.

Kronofogdemyndigheten, rapport 2008:3, *Överskuldssättning och ekonomiska problem bland ungdomar – En kartläggning av risker*, 2008.

Statistik

Sverige

Kronofogdemyndigheten, rapport om sms-lån, helåret 2011.

Kronofogdemyndigheten, Faktaunderlag sms-lån för första halvåret 2012.

Finland

Statistikcentralen, Finlands officiella statistik (FOS): Kreditbeståndet 4:E Kvartalet 2011.

Kreditgivare

www.Vivus.se

www.kredit365.se